

**CIGÁNY
HOLOKAUSZT
KÖZPONT**

KÖLTŐK A RETTENETRŐL

a (cigány) holokauszt

versei

Kézirat gyanánt!

2016.

-H5-

Az idei nyáron két roma közösség és egy neves színművész is azzal a kéréssel kereste meg a Cigány Holokauszt Központot, hogy ajánljon verset, amellyel a Pharrajimos-megemlékezések ünnepélyesebbé tehetők.

Természetesen segítettünk, Később azonban, amikor magunk is utána kutattunk, megriadtunk szembesülve a valósággal. Azzal, hogy Magyarországon mindezidáig nem jelent meg olyan versantológia, amely egyebek mellett a holokauszt magyarországi áldozatainak iskolai emléknapja, vagy a roma holokauszt évfordulói méltó megemlékezését is szolgálná. Arra pedig, hogy a cigány áldozatok és roma költői feldolgozások egybegyűjtve helyet kapjanak a könyvtárak (különösen az iskolai könyvgyűjtemények) polcain – még kísérlet sem történt.

A Cigány Történeti, Kulturális, Oktatási és Holokauszt Központ mostani összeállítása ezen a fájó és szégyenletesen hiányon igyekszik változtatni.

Külföldi és hazai roma, valamint magyar költők műveit, műfordításait olvashatják a következő oldalakon. A cigány népköltészet – a megéltek talán leghitelesebb tükrözői – éppúgy helyet kaptak, mint eredetileg cigány nyelvű munkák, s fordításaik, hiszen a roma nyelvű közösségek és emlékezők számára ez is kiemelten fontos lehet.

Tartalomjegyzék

CHOLI DARÓCZI JÓZSEF:	Ingerde le romen	4.
CHOLI DARÓCZI JÓZSEF:	Elvitték a cigányokat (<i>Choli Daróczi József fordítása</i>)	4.
CHOLI DARÓCZI JÓZSEF:	Csend, 1944.	5.
LAKATOS GYULA:	Láttam	6.
LAKATOS MENYHÉRT:	Holocaust	7.
LAKATOS MENYHÉRT:	Még mindig siratunk	8.
MEZEI ANDRÁS:	Deportált romák	9.
MEZEI ANDRÁS:	Jegyzet	10.
MEZEI ANDRÁS:	Roma	11.
NAGY GUSZTÁV:	Auschwitzcesko sikado	12.
SPINELLI, SANTIANO:	Auschwitz	13.
SPINELLI, SANTIANO :	Auschwitz (<i>Nagy Gusztáv fordítása</i>)	13.
SURMAN LÁSZLÓ:	Holokauszt	14.
Cigány népköltés:	Diófának három ága	15.
Cigány népköltés:	Hitler-ballada (<i>Bede Anna fordítása</i>)	16.
Cigány népköltés:	Hitler-ballada (<i>Bari Károly fordítása</i>)	16.
Cigány népköltés:	Hitler-ballada (<i>Lükő Gábor fordítása</i>)	16.
Cigány népköltés:	Hitler-ének (<i>Bede Anna fordítása</i>)	17.
Cigány népköltés:	Ala trajin a bácskáké roma	18.
Cigány népköltés:	A Bácskában nincs már cigánytelep (<i>Dobos Éva fordítása</i>)	18.
DANIELOVA, RUZENA:	Ausvicate hi kher bro	19.
Cigány népköltés:	Legelin e gólya	20.
Cigány népköltés:	Legelnek e gólyák (<i>Nagy Gusztáv fordítása</i>)	20.
Cigány népköltés:	Legelnek e gólyák (<i>Bari Károly fordítása</i>)	20.
Cigány népköltés:	Nézzél hátra, anyám! (<i>Víg Rudolf gyűjtése</i>)	21.
Cigány népköltés:	Komáromi gettó (<i>Majoros Klára gyűjtése</i>)	22.
Cigány népköltés:	Német tábor (<i>Bari Károly gyűjtése</i>)	23.
SIMON ISTVÁN:	Buchenwaldi rapszódia	24.
ROZVÁNYI DÁVID:	Auschwitz	25.
PILINSZKY JÁNOS:	Ravensbrücki passió	26.
VIHAR BÉLA:	Az Isten halála	27.
SZÉKELY MAGDA:	Az ítélet	30.
SUMONYI ZOLTÁN:	Mauthausen, 2009	31.
NYÁRI LÁSZLÓ:	Porajmos	32.
FEFO:	A farkas torkában	33.
Ismeretlen szerző:	Mocsárdal	34.
MEZEI ANDRÁS:	Tanúvallomás	35.
PILINSZKY JÁNOS:	Harbach 1944	36.
VAS ISTVÁN:	Nem a halál	37.
KÁNYÁDI SÁNDOR:	Dachau képeplapokra	38.
BAKA ISTVÁN:	Akkor is ott is	39.
TIMÁR GYÖRGY:	Mi marad meg?	40.
GYÁRFÁS ENDRE:	Csak tréfa volt	41.
OSZTOJKÁN BÉLA:	Békeváros	42.
SMITH, RAY:	Opre roma! (<i>Tandori Dezső fordítása</i>)	43.
SMITH, RAY:	Opre roma! (<i>Dániel Ede fordítása</i>)	43.

CHOLI DARÓCZI JÓZSEF

INGERDE LE ROMEN

Ingerde le bute romen,
bari gropa te hunaven.
Loke-lokes barol bari,
opre das telal o paji.

Chorre shave, sa amare
tradenle le but shingale.
Neshaven len, thaj maren len,
tale t'ashen, pushke den len.

Soske trubul kodi bari,
bibaxtalyi gropa kalyi?
Chi zhanen, kathar te zhannas:
nashtig pushen le shingalen!

Haj, te zhannas, sar chi zhanen:
e gropa penge hunaven-
penge, thaj le majbutenge,
rom, romnyi, thaj shavorenge.

Dujto dyes , pal' o mizmeri,
lolo kerdyas o cheri
kathar o rat, le romengo,
o rat uzho, bidoshalo...

Shavorale thaj shavale,
kado dyes nabistren more!
Kado dyes, o baro, kalo,
Kadi bezex , la lumaki!

ELVITTÉK A CIGÁNYOKAT

A sok cigányt mind elvitték,
nagy árkokat ásni vitték.
A nagy árok lassan mélyül,
víz bugyog fel a mélyérül.

Szegény fiúk, mind mifajtánk,
a csendőrök úzik-hajtják,
verik őket, kapják kézre,
lemaradót puskavége.

Az a nagy árok minek kell,
a fekete feneketlen?
Nem tudják, honnan is tudnák,
csendőröktől meg nem tudják!

Ha tudnák, hogy minek ásnak,
hogy maguknak, hogy nem másnak,
maguknak, a többieknek,
asszonyoknak, gyerekeknek.

Másodnapon délutántájt
a kék ég vörösre vált át
vérétől a cigányoknak:
tisza vérükkel lakolnak.

Azt a napot jó testvérek,
cigányok, ne feledjétek!
Nagy sötét napját a gyásznak,
nagy gyásznapját a cigánynak.

(Choli Daróczi József fordítása)

CHOLI DARÓCZI JÓZSEF

CSEND, 1944.

Láng röppen a sátor fölött,
ég a köd...!
Szisszen az alvó, horkan a ló...!
Eget harap a sátorrúd,
csillagok között az út!
Lebeg egy árny a sűrű ködben,
egy lány...!
Látta az arcot, a kezet,
fekete villanyszemeket,
acélsisak-fejet! –
„Jaj, mi ez, kik ezek? Miért emelnek
ránk kezet?
Szökken a tér,
a tűzhöz ér:
megragadja a botot –,
kezében sercen a szurok,
s amerről jött, oson!
Pár lépés... nesz!
Egy dörrenés...,
szívében a halál!
Nem sikolt... térdre hull...
a fáklya nyalja vérét!
.....

Megfeszített krisztusok,
ködfekete oszlopok jönnek elő.
Mint méh zümmög, a cigánytelep:
„Ki az, ki gyújtott ott tüzet?!“
Kattan a géppisztoly..., perereg...!
Felszáll a köd –, ...csend.

LAKATOS GYULA

LÁTTAM

Láttam katonát vérző sebbel.

Bűn se szivárgott belőle.

Láttam árnyékot megijedve.

**Láttam sok gyermeket szétheverve,
s nem virradt rájuk szép zengő ének.**

Láttam fény marta álkapcsokat.

Láttam virághervadást álomszáron.

Láttam szitkot bukó szájon.

Minden szentnek, mindent fénynek...

Békét nem láttam.

Akármerre néztem.

LAKATOS MENYHÉRT

HOLOCAUST

Lángoló kemencék bajonétjai felett
némán szólnak a sötét csengettyűk
piros esőt kortyol a föld,
lehúzták az ég bőrét és cifra bundájába
sápadt nótákat zengenek.
A tarkafejű vadludak szemében
megkékültek a csillagok.

Jaj, ha a kék csillagok a földre hullanak,
jaj, ha béna csontunkban nem ropog
a hideg fullánkja,
örök kínokra kárhozunk.

Gyűjtsuk meg ős gubancsainkat,
nézd, dáridó van a hold udvarában
Szent Dávid kezében suhog a vonó!
Jókedve van az istennek.
Fekete testünket ne vigyük kárhozatba,
vonítsuk kuvasz nótánkat!
Üvölsünk örvendve!
Fogadjunk szót az isteneknek,
mert övék a mennyek országa.

Kötözzük láncra az éveket és
ne sírd a csonka holnapot,
annyi jajszó, annyi vinnyogás
nem ára fél bocskorodnak.
Idegen álmaiknak örök álom maradt az ébredés.
Fogadj hát szót az embereknek!
Mert övék a haza.

LAKATOS MENYHÉRT

MÉG MINDIG SIRATUNK

Emléketek itt szárad közöttünk.

Névtelen hamvaitok felett

megborzad a jövő.

Százezer égő gyertyaként

éget aszott testetek,

százezrek testébe mart

a tüzes halál.

A gázkamrák echói

rekedten hörögték az elmúlást.

Jaj, sírjátok velünk emberek,

érezzétek fájdalmainkat

a fasizmus kísértetének

rémítettei felett!

MEZEI ANDRÁS

DEPORTÁLT ROMÁK

**Hílt helyüket az erdei róka
tűhegyes orra szimatolja.
A halál illatába tépve lobog
a sátorponyva.**

MEZEI ANDRÁS

JEGYZET

Nincs mit elvenni tőle. Drágább

a fuvar. Olcsó a roma bőre.

„52 cigány ott helyben elintézve.”

NAGY GUSZTÁV

AUSCHWITZCESKO SIKADO

(Auschwitzi kiállításon)

Opre ushtyile

haj me mucisajlom

Vorbinas mange

haj me andre mulom

Mande unzile

haj lenge Vastendar

Zhuwindysajlom

SANTIANO SPINELLI

(olaszországi roma költő)

AUSCHWITZ

Muj shuko,
jakha kale
vusht shudre;
jekh sam.
Jilo shindo
bidosh,
bilav,
naj asva.

AUSCHWITZ

Keskeny arc,
halott szem,
hideg száj,
egyenlőek
lettünk.
Érzés nélkül
és lélek nélkül is
egyenlőek vagyunk.

(Nagy Gusztáv fordítása)

SURMAN LÁSZLÓ

HOLOCAUST

Húsuktól
megfosztott
kezek
nőnek ki
a homokos
földből
siralmas
látványuk
az egekig kiált
visításuk
elviselhetetlen
az eleven
füleknek
s jeges
acélbaltaként
hasít a
koponyák
csontjai
közé értetek szól: – HOLOCAUST
az elpusztított
elpusztíthatatlanok
fejeteket
akarják
a bosszú
ostorát
vadul
pattogatja
nyakatok köré
tekeri
fizetnetek kell
a holtakért
az élő
áldozatokért
s hogy
emlékezzetek
nem felejt
a porból
üvöltő vér.

CIGÁNY NÉPKÖLTÉS

DIÓFÁNAK HÁROM ÁGA

Diófának három ága,
Diófának három ága, jaj,
Az alatt ül három árva, jaj,
Az alatt ül három árva.

Most sírjátok, zokogjatok,
Most sírjátok, zokogjatok, jaj
Néktek is volt egy anyátok, jaj
Néktek is volt egy anyátok.

Leterítem a szoknyámat,
Leterítem a szoknyámat, jaj,
Összeszedem az árvákat, jaj,
Összeszedem az árvákat.

CIGÁNY NÉPKÖLTÉS

HITLER-BALLADA

(Erdős Kamill gyűjtése)

Éltek egyszer bácskai cigányok,
Hosszú úton elhullott, ahány volt. Hej!

Bizony Jankó, nehéz ez az élet.
Sok fiad van s gyenge feleséged. Hej!

Jön a német nagy bombavetőkkal,
jön a ruszki nagy aknavetőkkal, hej!

Hitler, Hitler, meg ne edd fejünket!
Mivé teted szép szabad népünket? Hej!

Puska kaffog, futnak a cigányok.
Hova futtok, mikor lőnek rátok? Hej!

Nyisd ki, Hitler, nyisd ki kapuidat,
hadd láthassam meg a családomat! Hej!

Add vissza a sátort és a párnát,
mert megfagynak a szegény kis árvák! Hej!

(Bede Anna fordítása)

3.

Hej, cigányok, de
bácskaiak,
Hosszú úton jaj
mind elhulltak hej!
Gyerünk, Jankó,
hej, komisz az élet,
Hozd gyermeked
és a feleséged, hej!

Jön a német de
bombavetőkkal,
Jön a német
aknavetőkkal hej!
Itt van, Hitler, hej
mit tesz velünk?
Mire szántad, jajj,
Hitler, a népünk? Hej!

1.

Élnek-e a bácskai cigányok?
Veszprémiek meghaltak az úton, hej!

Sírdjál, Jankó, búcsúzzál el sírva
kedvesedtől, kicsi fiadtól, hej

Jön a német nehéz bombázókkal,
itt a ruszki dübörgő tankokkal, hej!

Puska dördül, a gyerekek futnak!
Miért futnak? Fegyverek ropognak, hej!

Hej, te Hitler, pusztuljon a fejed!
Országunkat pusztasággá teszed, hej!

Elraboltad tőlem ifjúságom,
megöltétek ártatlan családom, hej!

Hej, te Hitler, nyisd ki a kapudat,
most temetik kicsi fiaimat, hej!

(Bari Károly fordítása)

2.

Szól a puska, de
fut a sok cigány,
Golyó fütyül,
jaj, hova futsz mán? Hej!
Nyisd ki, Hitler
hej a kapudat,
Had' lássam meg a
kis családomat, hej!

Add vissza hej, a
dunnám, a párnám,
Mert megfagy, jaj,
a rajkó immán. Hej!
Hej, cigányok, de
bácskaiak,
Hosszú úton jaj
mind elhulltak, hej!

(Lükő Gábor fordítása)

CIGÁNY NÉPKÖLTÉS

HITLER-ÉNEK

(Erdős Kamill gyűjtése)

Hitler, Hitler, szálljon rád a rontás,
Amit szegény cigányokra hoztál!
Puska kaffog hosszú utak mentén,
A sok gyerek sírva jár az utcán.
Feleségem, eszem a zúzát,
Nem alszol a hátam mögött ezután.

(Bede Anna fordítása)

CIGÁNY NÉPKÖLTÉS

ALA TRAJIN A BÁCSKÁKÉ ROMA ■ A BÁCSKÁBAN NINCS MÁR CIGÁNYTELEP

(Hajdú András gyűjtése)

**Ala trajin a Bácskáké Roma,
Í Esztremoszke mudarde pe
droma.**

**A Bácskában nincs már
cigánytelep,
Mind leölték a veszprémieket.**

**Avoj, Hitler, ásol tye seresztar,
Szo tu kerdan amare themesztar.**

**Megállj, Hitler, verjen ki a kórság!
Temiattad mivé lett az ország?**

**Puski bason, le savóra nasen,
Szosztar nasen? kaj zuralesz basen**

**Mikor lőnek, futnak a cigányok;
Mikor futnak, lőnek csak utánuk.**

(Dobos Éva fordítása)

RUZENA DANIELOVA

AUSVICATE HI KHER BRO

**Ausvicate hi kher bro
Odoj besel mro pirano
Besel, besel godolinel
Te pre mande pobisterel**

**O tu kalo cirikloro
Lidza mange mro lilro
Lidza, lidza mra romake
Hoj som phandlo Ausvicate**

**Ausvicate bokha bare
Te so te chal amen nane
Ani oda koter maro
O blokris bibachtl**

Legelin e gólya
po zeleno rite,
suden maskar lende
te íngren o hiro!

Legelnek a gólyák
a zöldelő réten,
dobjatok közübük,
vigyék el a hírem!

Legelnek a gólyák
a zöldelő réten,
küldjük őket hírrel,
szálljanak az égen!

Tc ingrcn o hiro
sza 'nde muro nipo.
taj ásilem, Dévlám,
egyedil korkóro!

Vigyék el a hírem,
tudja meg a népem:
egyedül maradtam,
Istenem, magamban!

Vigyék el a hírünk,
tudja meg a népünk:
egyedül maradtunk,
magányosan, árván!

Ingerdasz o nyámco
savorenge dádé,
kade íngerdasz le,
palpále cs' avile!

Elvitte a német
gyermekeim apját,
tőlem úgy elvitte,
vissza sosem küldte.

Elvitte a német
a gyerekek apját,
messze földre vitte,
halál elé lökte!

Taj ásilam, Dévlám,
csorre taj korkóra,
náj man apol,
Dévlám,
khonik pala séro!

Maradtam, Istenem,
árva egyedüli,
nincsen már Istenem,
fejem mögött senki.

Istenem, Istenem,
egyedül maradtunk,
nincs már nekünk
senkink
ezen a világon!

Náj man aba,
Dévlám,
khonik pala séro,
csi dád, csi déjjóri,
cs' ek láso phralóro!

Nincsen már
Istenem,
fejem mögött senki,
se apám, se anyám,
jó testvérem egy se!

Nincs már nekünk
senkink
ezen a világon,
apánk se, anyánk se,
szerető bátyánk se!

(Nagy Gusztáv fordítása)

(Bari Károly fordítása)

CIGÁNY NÉPKÖLTÉS

NÉZZÉL HÁTRA ANYÁM!

Nézzél hátra anyám,
Kik jönnek hátul?!
Jönnek a németek,
Apró láncra vernek.

Apró láncra vernek,
Mit fogok csinálni,
Hát a három árvám
jaj de Kire fogom hagyni?!

Hagyom az Istenre,
Sok jó emberekre,
Hogyha hazajövök,
Adják a kezembe.

Verje meg az Isten
A német puskáját,
Hogy elpusztította
A csóró katonát!

Irigyek, irigyek,
Átkozott legyetek,
Irigylitek tőlem
A szép szabad életet!

Könnyű neked, anyám
A meleg szobába,
Csak nekem nem könnyű
Házad előtt járni.

(Víg Rudolf gyűjtése)

CIGÁNY NÉPKÖLTÉS

KOMÁROMI GETTÓ

**Komáromi gettószoza
Tudja aztat minden roma
Sírva mondja a családjának
Ja, de bűdös a gettószoza.
Én a gettóban raboskodom
Erről tudják, hogy ott lakom
Múrostop az egész tagom.**

**Jaj, Istenem tégy egy csodát
A Hitlerből egy szarvasmarhát
Kötelet is a nyakába
Úgy hajtsák ki a Fő utcára!**

**Én a gettóban vagyok
Lenyírták az én hajamat.
Jaj, Istenem, mit csináljak,
Szaladjak-e vagy megálljak?
Ha szaladok, agyonlőnek,
Ha megállok, agyonvernek.**

(Majoros Klára gyűjtése, Szentgotthárd-Farkasfa)

CIGÁNY NÉPKÖLTÉS

NÉMET TÁBOR

Kicsi madár, kicsi madár,
repülj messze vidd, el a hírt,
mondd el, hogy itt mindi ütnek,
mondd el azt, hogy mindig félek.

Német tábor, jaj, de nehéz,
német tábor, jaj, de nehéz,
fogolyörök, de gonoszak,
fogolyörök, de gonoszak!

Aj, te Hitler, légy átkozott,
Isten taposson arcodon,
mint az ember az utakon,
mint az ember az utakon!

Gépfegyverek fölugatnak,
gépfegyverek fölugatnak,
üldözőim közel vannak,
üldözőim közel vannak.

Adj, Isten a szerencsédből,
adj egy kicsit a tiédből,
úttalan utakra segíts,
úttalan utakra segíts!

Adjál, Isten, szép esőcskét,
adjál, Isten, szép esőcskét,
hópelyhekkkel keverd össze,
hópelyhekkkel keverd össze!

Hópelyhekkkel keverd össze,
hópelyhekkkel keverd össze,
hadd nőjön a zöld füvecske
hadd nőjön a zöld füvecske!

Takarja el a nyomomat,
takarja el a nyomomat,
hadd érjem el a házamat,
hadd érjem el a házamat!

Jaj, Istenem, de megvertél,
jaj, Istenem, de megvertél,
talán senkit úgy, mint engem,
talán senkit úgy, mint engem!

Német tábor, német tábor,
ott a fegyver mindig dörgött,
családomat ott ölték meg,
családomat ott ölték meg!

Családomat elvesztettem,
családomat elvesztettem.
Jaj, mit tegyek, árva lettem,
jaj, mit tegyek, árva lettem.

(Bari Károly gyűjtése, Erdély)

SIMON ISTVÁN

BUCHENWALDI RAPSZÓDIA

A drótkerítés kidőlt, a ravasz áram
nem kering benn: mint az élet a halálban,
úgy megsemmisült: s mint szétugró atomok,
eltűntek a házak, kaszárnyák, barakok.
Fű nőtt a főtéren, csak gaz és halomba
borított kövek állnak, amiket a bomba,
az ekrazit parancsolt az elmúlásba.
A pusztulás a pusztítás iszonyú merev váza.

Téboly kíséretet, míg keringek a láger
romjain, a huszadik századi Babel
emlékein. Mert itt akarta a gazság,
hogy csupacsont emberek a testükkel kirakják,
s emeljék fel gyilkosok barbár hatalmát.
Áll még a kínpad, nyirkosan tátognak a kamrák,
a kemencék, hol eltűntek, a légbe zúdulva ki,
harminchárom nemzet megkínzott fiai.

Ez is emberi mű. A múzeum teli
szomorú emlékekkel. Hull a novemberi
nehéz köd az ablakokra, mint szívemre
eszméletem keserű gyötrelme.
Nézek az ember-bőrből készült tárgyra:
lámpaernyőre, mappára, s gyomrom rángva
készül, hogy kimondja a homo sapiens felett
a tudatom mélyén rejlő igaz ítéletet.

Nagy végletek kora! Nem mernék nézni rátok,
Goethe, Schiller és Liszt, bár majdnem oda látok
házaitokra, melyekben az őszi délelőtt
kortyolgattam a szépséget, a fenséges erőt.
Itt állt hozzátok közel e rémséges pokol,
hol vértől nőtt a fű, ágaskodó bokor.
Hol a létről bölcselkedett, álmodozott Faust,
igazak vére festette a döngő puskatust.

S itt csillog még a ködben e néhány kilométer
hosszú vasút, amelyre tízezzel
borultak le a holtak, míg felépült.
Ó, vele mi kezdődött, mi is készült?
Mert harccal, összeharapott daccal ők,
ha lerogyva is, itt kezdték ácsolni a jövőt.
S hogy az út, amelyen mi megyünk, mért nagy út,
kiáltások világgá tiszták, megkínzott vértanúk!

Kiáltások fülemben is, hogy sohase feledjem!
S míg e látvány után kényelmes étteremben
merengek a hús fölött s nem tudnék enni sem,
emeljétek fel újra elsomorult szívem.
Bár hallom, még zúg a buchenwaldi erdő,
s e modern pokol ezernyi rémsége is kísért,
én hiszek benned mégis, világot teremtő,
porból tápáskodó, igaz emberiség.

ROZVÁNYI DÁVID

AUSCHWITZ

Sínek csak odafelé visznek.
Vörös téglás épületek.
Izraeli fiatalok,
hátukon zászló,
Dávid-csillagos.
Priccsek,
egykor emberek feküdtek rajtuk,
mint heringek.
Vízisztítók,
mert mindenek felett, a tüchtig precizitás.
Berobbantott gázkamrák,
krematórium.
Gödörben hamukupac,
emberek voltak egykor.
Marhavagon a semmi közepén.
Halálút, színehagyott fotókon gyerekek.
Betonból öntött latrina.
Egykori istállók,
52 ló vagy 400 ember részére.

Tűző nap,
kiszáradt torok.

Fiam a kapuban leül,
kisgyerek, nem érti még:
ha hetven év előtt ült volna itt,
órái, ha lennének hátra még.

Minden vers halott,
nincsenek rímelő szavak.

PILINSZKY JÁNOS

RAVENSBRÜCKI PASSIÓ

**Kilép a többiek közül,
megáll a kockacsendben,
mint vetített kép hunyorog
rabruha és fegyencfej.**

**Félelmetesen maga van,
a pórusait látni,
mindene olyan óriás,
mindene oly parányi.**

**És nincs tovább. A többi már,
a többi annyi volt csak,
elfelejtett kiáltani
mielőtt földre roskadt.**

VIHAR BÉLA

AZ ISTEN HALÁLA

DR. F. D., A PRÉDIKÁTOR EMLÉKEZETÉRE (1944)

(Így kezdenéd el, ha még szólni tudnál,
így suddognád elfúló halk szavakkal.
Vagy lelkemben te kopogsz, te vagy itt már,
S mint pusztaságból támadt zord panaszdal,
A hangod kél, s átröppen éjjel, síron...
Csak mondd, csak mondd, figyellek... írom,
írom...)

Mikor kinyílt a nehéz vagonajtó,
A fáradtságtól a porba leestem.
Mintha rám zuhant volna minden jajszó...
De máris kicsiny fiamat kerestem,
Kit kilenc napig eszelősen, sírva
Tanítottam, hogy kínjaink kibírja.

Fecske repült a kék eget hasítva,
Mint a reménység: cikkant, tovarebbent...
A sín mellett meg mintha virág nyílna,
S csak egy volt ijesztő, az iszonyú csend,
Ahogy felálltunk harsány parancsszóra:
A számkivetettek sorakozója.

Mi lesz velünk? – néznek rám tízen, százan,
Kérőn, könnyögőn, hiszen papjuk voltam.
Most pisztolyok csattogtak, és azt láttam,
Egy ifjú asszonyt emelnek le holtan,
És ott mosolygott homlokán, mint fényjel,
A könnyű halál drága kegyelmével.

Köröskörül már vasszoborként álltak
Hóhéraink marcona fegyverekkel...
Ó, mint rebegtem tűzforró imámat,
Könyörögven – hogy Isten, ne ereszd el
A két kezem, ha majd eme nagy órán
Mégméretem, és ott állok a próbán!

Sütött a nap, de bennem sűrű éj volt,
Koromsötét, és könnyben úszott lelkem:
Legyőzöm-e, mi körülvesz, a tébolyt,
Nem roskadok-e össze majd hitemben,
És Isten felém int-e: rád vártam –
S veled leszek a pokol kapujában.

Mint szomjas a hús forrás vizére,
Kicsiny fiam arcára rátapadtam,
Hogy csapjon le bár villám tüzes éle,
Nincs oly erő, hogy tőle elszakadjam...
Haljak veled, mint véreontott bárány,
És selyemfürtje legyen a síri párnám.

Az életem utolsó búcsúperce
Tekintete kéklő egén, mint csillag
Hulljon alá, a semmiségbe veszve,
S ha elmúlna, benne, véle múljak.
Ezt éreztem, ez rázott meg, mint áram,
S már folyt a könnyem, midőn láttam,
láttam...

*

Rejtse el fiát!... – súgták eszelősen
Innen, onnan is – csavarja köpenybe!...
S a menet élén, nem messze ott előttem,
A gyermekeket tépték el örökre
A karokból, a vonagló kezekből,
Ágat az ágtól, szívet a szívektől.

Régholt anyja a sírból tán felébredt,
És fellepként felszállt az ég urához,
Kikönyörögte fiunkat, enyémet,
Leborulván hétszer szent lábához,
Ki eltakarta két szemét, ne lásson,
Mint füstölög haragja a világon.

Mély kút a kín... A szó csak buborék, hab,
Jelzés a jaj örvénylő, hús öléből...
A száj dadog és a nyelv ínre tapadt...
Hol lelnék szót, mely perzsel, pezseg, tép,
öl?
Elmúlt a perc és köpenybe rejtettem,
Sorsa elöl a fiam megmentettem.

Megmentettem? – Vonszoltam
szolgaságban!
Rettenet vette körül e kínvárost.
Halál kering a drótban, villanyáram,
Hol vérebekként örködtek reánk most,
Vázak ezrei jöttek, mint a holtak,
Csak szemük mondta, hogy emberek voltak.

*

Mint alja gaz, ki erdő sűrűjében
Gyermekre les, hogy bemocskolja testét:
Ily merénylő volt a kor, melyben éltem,
Így támadt rám a szenny, a becstelenség.
Kínjaimmal nem telt be, s újra, újra,
A számra tapadt tömpe, nyirkos uja.

Láttam férfit, aki nyers füvet rágott
Saját szennyében. – Ki voltál? – kérdeztem.
– Tegnap nevem tudósok és királyok
– Koszorúzták meg, s most így kell elvesznem...
Egy harapást! – nyöszörgött, ajkát tépte,
Majd fogát vájta elfonnyadt öklébe.

Láttam asszonyt, kopaszon ült egy dombon,
Csak tákolt csont volt, lázrajzolta rémkép...
Egykor tapsolta Párizs, Berlin, London,
Költők és festők hirdették szépségét.
Most répalé csurgott végig a mellén,
És lyuk tátongott arca gödre helyén.

Így apadtam el én is köztük, vélek...
Ha hívott hazám, otthonom, az asztal,
A tiszta pohár, könyvek és emlékek –
Elkergettem a haragjukat haraggal.
Már régi magam is álomnak véltem,
Csak álomnak, hogy egykor másként éltem.

Ti elhagyott küszöbök és szekrények,
Ti kedves székek, melyen ültünk régen,
Elmerengtek-e rólunk, kik nem élnek,
Kik ellobbantak, mint kanóc az éjben –
Hogy viaskodtam szagató sebekkel –
Sugárpilléjű esték, ríjjatok fel!

Akit udvarként körülvesz a bánat,
Kitágul lelke, érzi, hallja sírni
A távol csillagát, rét bogarának
Fájdalmait és a magány halk, síri,
Szent énekét, mely égtől földig zendül,
A tört remények tengerén keresztül.

*

Így álltam itt este, mint ősbálvány,
Felkomorlott a gázkamra, kemence.
Hányan mentek be iszonyatos száján,
S falánk gyomra csak nyelte, nyelte, nyelte
Népek sorát, ma őket, holnap engem,
A kínhalálra kiszemelt seregben.

S ki voltam egykor nyáj között a pásztor,
Már meginogtam, mintha mélybe esnék...
Ősz atyáim Istenét hívtam százszor...
Ó, távozz tőlem, rontás, hitetlenség,
Zászlóm az Úr, ki megmutatja jellel,
Hogy van, velem lesz s az én gyermekemmel.

E gyermek élte lesz a bizonyosság –
Vallottam akkor, rajongással, balgán –
Hogy ő az Út az Igazság, az Ország,
s ha van – erőt vesz tomboló haragján
így üzen majd fiam életével,
hogy nem hiába hittem őt reménnyel

Három napig bujtattuk valahányan
A Rügyecskét, a kicsiny Megmaradtat,
Összebújva a barakk homályában,
Őrizői a halálos titoknak. –
Míg künn a kínzók vezényszava, lépte,
Beleveszett az éj nagy sötétbe.

Ő volt nekünk, mindünknek, már a Gyermekek,
Ezrek helyett az Egyetlen, az Élő,
Dániel, kit az oroszán nem mart meg,
A gyenge mécs, a gyertyaláng, a fénylő.
Úgy hittem, védi kivont éles karddal,
A szalmaágyon hetvenezer angyal.

Ki árulta el? – Sikítás álmában?
Egy köhintés? Nesz, vagy a rettegésem
Felüvöltött, vonító kürtté váltan,
S kikiáltotta kínom, szenvedésem?
Vagy társaim árultak el? – az inség?...
Harmadnapon rántkörtök és elvitték.

Harmadnapon megragadták kis vállát,
Mint farkasok a gödölyére törtek.
Rejtekhelyét feldúlták, megtalálták,
Lágy gerlicét, éhescsőrű ölyvek.
Tíz ujj kúszott kígyóként lágy hajába,
És kigyulladt a Gyehenna parázsa.
A fájdalom máglyáján imígy égtem:
Mért hagytál el, mért vetted el, ha adtad?
Ezerszer tisztább minden bűnöm, vétkem,
Mint irgalmad, ki tőlem megtagadtad...-
Ezt suttoztam... – Jöjj, Isten sújts, le vágj ki...
Ó, Éli, Éli! Lama sabaktáni!

*

Sütött a Nap, villant halk fecskeszárnyon
A hamvas ég, mint a bibliai kendő.
Fiam kerestem, s a magasban – látom –
Gomolygó füstöt tép, szaggat a szellő,
Rótt a kémény tollként füstbetűit,
Mint titkos írást... Lobban, majd eltűnik...

Hamvasztanak... fojtó gáz...most ölték meg...
Hazudsz! Rivalltam annak, aki mondta,
De már ömlött a vad feketeségnek
Óceáni, fényoltó zuhatagja.
Szikrát okádvá ontotta a kémény...
Ő az! – futott az alkonyi ég kékjén.

Vitte a hátán az iskolatáskát,
a melléhez szorítva ott a labda...
Szél tört elő... hová lett – szétcibálták,
Belevészett, eltűnt a gomolyagba,
És itt hagyott peremmel Jób módjára,
Belefúrva arcom az út porába.

Jób lettem én, bakancsom szertemállott,
Körmöm megnőtt... Ütöttek? – imbolyogtam,
Ruhám, mint hitem, testemről levásott,
Csak egyre vágytam, elterülni holtan,
Az öntudat kínjától elszakadni,
A semmiséggel csontom betakarni.

Engem immár hiába keltegettek
Melegsavú, testvéri drága szóval,
Nem szisszentem fel, hogyha rúgtak, vertek:
Nagy perem volt az Örökkévalóval.
Most láttam csak, ki volt Ő, mikor nincsen,
s többé a hit nem szárnyam, sem bilincsem.

Búcsúztam tőle, e fantomi árnytól,
Megköszöntem, hogy általa nem féltem,
Megitatott a remény korsajából,
S megszépítette minden szenvedésem:
Sajtolt nekem a keserű édest,
Sejtjeimet elbódító, szent mérget.
Búcsúztam tőle, kit fúmoccanásban,
Csillagsugárban, betűk tengerében,
A temetők, nemzedékek sorában,
Örökségként, hogy hinni, látni véltem.
Ő intett nekem hegyek tetejéről,
S az alázottak ezüstlő könnyéből.

Búcsúztam tőle, ki mellém ült, ha sírtam,
Mert velem sírt, ha apám rám kiáltott.
Ha fájt, Ő fájt, megosztozott a kínban,
Kit, hogyha hívtam, jött és velem játszott,
Nem parancsolt sem földön, sem egekben.
Ő vezérelte fel lábát, ha elestem.

Ott gubbasztott – tudom már – a vagonban,
Vizet kért Ő is, mikor elepedtem,
És együtt mentünk, egymásra hajoltan,
A reánk törő, fojtó félelemben.
A bánatom láttán felírva arcán.
Nem óriás volt, sem hős, csak aggastyán.

Megbocsájtottam néki gyöngeségét...
Nem szólt, csak nézett – elhagyom? Elhagytam,
S oly ijesztő szabadság tört rám végképp,
Ahogy nélküle magamra maradtam...
Majd fölkeltem, s könnyebben, mint az árnyék,
Elindultam, akárha légben járnék.

Nem kötött már sem tilalom, sem törvény...
Elérkezett a sűrű drótsövényhez,
Melyben a halál száguldott, forgó örvény,
S megálltam, ott mint aki már nem érez,
Nincs gyökere, nincs magja, nincs reménye.
Kinyújtottam hát ujjaim feléje.

Világ pattant szét, bolygók feldörögtek,
Egy kiáltás hasított végig rajtam,
A átöleltem, mint anyámat a földet,
Éjfekete csomóvá zsugorodtan,
Majd halkabban, mint fonnyadt levél, pernye:
Reám hullott az Isten, tetememre.

SZÉKELY MAGDA

AZ ÍTÉLET

**Nem enyhülhetek, mert helyettük élek,
akikben többé nem kelhet bocsánat.
Ők nem változnak. Mint a föld a követ,
úgy viselik a mozdulatlan vádat.**

**Tavaszodik. Én eszem és növekszem.
Az eleven hús élőhöz hajolna,
kapaszkodnék a létező világhoz,
mint növény a karóra,**

**de úgy kell élnem, könyörtelenül
és enyhületlen, ahogy ők halottak.
Meg kell maradnom, mint földön a kő,
igazságukban meg nem ingatottnak.**

**Heged a föld, kihaló helyük
a születőkkel lassan megtelik,
minden nyomukat benövi az élet.
Magam vagyok az utolsó ítélet.**

SUMONYI ZOLTÁN

MAUTHAUSEN, 2009

Nem az erődfal, várkapubejárat,
nem az őrtornyok a szögleteken,
nem a mérnöki műve a titkolt halálnak,
nem a nemzetek emlékművei,
ahogy ma bronzban és gránitban állnak
az éppoly mérnöki téglagyepen,
nem a koszorúk, a főhajtás, a kései,
de a kiállítás képei!

Nem a barakkok, nem a húgy-csatorna,
a hodályba zsúfolt priccs-emelet,
nem a pincében az a túl sok zuhanyrózsa,
kemencékben a sodrony ágybetét,
nem a hamuzó kétszintes torka,
a mőtőlámpa a csempe felett,
de múzeumában egy-két sárga-szürke kép
kimutatja rejtett lényegét.

Nem a futóárkokba kotort hullák,
a túlélők, a csontváz-örömök,
de ahogy a tábor tisztjeit bemutatják:
párnás derékon revolvertáska,
a petyhüdt arcon önelégült rózsák,
csak a szempár sóvárgása örök –
oly ismerős; tombol, ha alkalom kínálja,
a segéderők orgiája.

NYÁRI LÁSZLÓ

PORAJMOS

emlékszel-e?
cigánysor nyáron
mennyi fiúarc
lebegő piros függöny
az ablakból anyám zörgése
tyúkok, meg a vizes bácsi...
nem hegedül, s hordja a hegedűt

biciklik, a kerekük nincs meg
a fás mögött emmus meg vigróczi
az apjuk hangja, ha hívta őket
mint a bordal a temetéseken
a temetésen
sok fekete madár, ha tél volt
nyáron meg krumplikása
krumplival

emlékszel-e?
mert alig, én már alig
itt a fűtetlen katakombákban, csak
gázzzagot érzek...
egy zsidó lány mondta
megdöglünk mind
a zsidó lányt azóta nem láttam
másik barakkban
sem a kerítésépítésen

tegnap nem adtak kenyeret
a hangszórót nem értem
nem tudom, miért
nem adtak, csak löttyöt
félnek az örök, valahonnan éjjel
ágyúztak
félünk, mi lesz?
az az őszhajú cigány az egy fogával
egész éjjel rikoltozott

fél
reggel a sárba tereltek engem is
a nagy betonház felé rugdaltak,
voltak ott
csontsovány gyerekek meg egy
fekete hajú nő
a hasa nagy volt, a nő kóró
szeme sárga és a bőre füst
köd
valami zajló jégvihar
eszemet az harapta, zárta
rács... szögesdrót

sok test egymás mellett, karmoltak
didergők, egy-egy sikoltás és
fogvacogó
félelem
a levegő kapkodása miatt
köd

köd

sziszegő hangok, kígyósziszegő
hangok
köd

köd

sötétség

FEFO

A FARKAS TORKÁBAN

Buchenwaldban 250 roma gyereken tesztelték le a Zyklon-B gáz hatását, amit azután 1941-től Auschwitz-Birkenau-ban rendszeresítettek tömeggyilkosságok céljára. [7]

**Az ártatlan bogárszemek
alig tárultak a világra,
meztelen talpukat
még nem vágta recésre a tarló,
- de már messze az anyák melege -,
eltűnt az otthon, a viskó,
helyettük deszkapriccs ridege
rémíti reggelre a riadó álmokat.**

**Az apró kis feketebárányok
megszeppent csapata,
mogorva fegyverrel terelve,
sírva és jajveszékelve
egymásba kapaszkodva
vonult a fekete kapun át
a farkas bűzös torkába,
és hiába feszítették
kicsike lábukat
puskatus taszította hátukat
és alig hogy megálltak
ott bent a homályban
a farkas becsukta száját.**

**Az ablakon át sem jött a levegő
csak a köhögő görcsökbe szorított
hörgő sikolyok kértek segítséget,
ám a pribékek
csak akkor nyitottak ajtót,
mikor a kicsi Petya már nem szólt
hiába szorította
apró kezeivel testvére lábát,
a gáz lentről járt át
minden centimétert
így aztán elsőnek ölte meg
közülük a kicsi Pétert.**

ISMERETLEN SZERZŐ

MOCSÁRDAL

(1933-ban, egy németországi náci munkatáborban született)

Nézd meg jól ezt a puszta tájat,
Megfojt minket a halál.
Szürkén néznek a görbe ágak,
Nincs zöld lomb és nincs madár.
Bús rabjai a sárnak,
Most vágnak a mocsárnak,
És várnak...

Itt nőtt ki ez a deszka tábor,
Messze minden kedves arc.
Póznák vállán szögesdrót táncol,
Őrség, fegyver fogva tart.
Bús rabjai a sárnak,
A barna mocsárnak,
Így várnak...

Nappal puska csövébe nézünk,
Éjjel fényező figyel.
Őrtornyok közt a sárban élünk,
Meghal az, aki szökni mer.
Bús rabjai a sárnak,
A barna mocsárnak,
Így várnak...

Még a reggel is sípra ébred,
Munkára a lápon át.
Áss, csak áss, míg a nap szétéget
És álmodd, hogy még várnak rád.
Bús a rab a barna éjben
Új és szebb hazát remél.
Vár..., így vár.

MEZEI ANDRÁS

TANÚVALLOMÁS

Az emberek levetköztek.

Nem sírtak, nem kiabáltak.

Nem könyörögtek kegyelemért

Egy ősz hajú asszony a megásott

Gödör előtt kisbabát dajkált,

Dalolt neki és csiklandozta,

Hogy sikongott az egészen pici

Gyerek a gyönyörűségtől.

PILINSZKY JÁNOS

HARBACH 1944

Újra és újra őket látom,
a hold süt és egy rúd mered,
s a rúd elé emberek fogva
húznak egy roppant szekeret.

Vonják a növő éjszakával
növekvő óriás kocsit,
a testükön a por, az éhség
és reszketésük osztozik.

Viszik az utat és a tájat,
a fázó krumpliföldeket,
de mindennek csak súlyát érzik,
a tájaktól a terheket.

Csak szomszédjuk esendő testét,
mely szinte beléjük tapad,
amint eleven rétegekben
egymás nyomában inganak.

A falvak kitérnek előlük
és félre állnak a kapuk,
elébük jött a messzeség és
megtántorodva visszafut.

Térdig gázolnak botladozva
facipőiknek alacsony,
sötéten zörrenő zajában,
mint láthatatlan avaron.

De törzsük már a némaságé.
Magasba mártják arcukat,
feszülten mintha szimatolnák
a messze égi vályukat.

Mert fogadásukra már készen,
akár egy megnyiló karám,
kapuit vadul széttaszítva
sarkig kitárult a halál.

VAS ISTVÁN

NEM A HALÁL

**Tiberius kifinomult korát
Kívánom egyre vissza mostanában,
Az egyszerű és ártatlan halált,
A mérgeket s nyitott eret a kádban.**

**De végzetem modern mocsokba ránt
A gázkamrák s a klórmész korszakában –
Múzsám, segíts, hogy elmém undorát
Korom szemébe viszont kiokádjam.**

**Nem a halál, csupán az út oda
A gyávaság kegyetlen cinkosa:
Árnya szívemre száll, rabolni rangját.**

**Gépkocsi berreg. Beteg idegek.
Ha összefognak, mit készítenek
A német rendszer és a honi bitangság?**

KÁNYÁDI SÁNDOR

DACHAUI KÉPESLAPOKRA

1

az appellplatzon csönd honol
üresek benn a termek
a turisták most valahol
délen telelnek

kiszúrták hitler fél szemét
biztos valaki gyermek
az őr éppen fotót cserélt
és elhagytam a termet

és beültem a moziba
nonstop-módszerrel pergett
az egyhangú tragédia
teljesítve a tervet

Csőnd van. Szemerkél. Szél oson.
Appellplatz. Ruhe! Holtszezon.

2

a mutathatósra abriktolt
krematórium kéménye fölött
füstnek is vélhetnéd hajdan-volt
füstnek a dús ködöt

tavasszal vagy a nyári kék
alatt feledtetőbbek
a látottak mikor a jegenyék
új egyenruhát öltenek

de most a ködben bólogó
fasor vésztlóslón silbakol
s a kürtőről a zsenge hó

mintha olvadna félek
mintha titokban valahol
valakik fűtenének

3

kinéztem a mementóul (vagy
mintaként?)
berendezett barakkban
egy aránylag túrhetőnek remélt
priccset és akaratlan

kifészkeltem agyamban is
für alle fälle egy
szonettnyi-kis
férőhelyet

ahol a gondolat
a zárt formában áttelelhet
fölszabadul és megmarad
még akkor is ha agyonvernek

valahol legbelül
unokáimnak jóvátételül

BAKA ISTVÁN

AKKOR IS OTT IS

**A felhők szürke rabnőruhájában
sápadtan és félénken lépegetsz
a lágerudvar-réten át a fény
szögesdrótjai közt kelettől nyugatig
zápor-hajad leborotválták öled rózsaszín-lilás
kikericsét meggyalázzhatják bármikor
éjjel a fennsík priccsén forgolódsz a hold
reflektora végigpásztáz aludni nem hágy
gondolsz-e rám ilyenkor aki egykoron
villám-hajcsatjaid kiszedegetve földig omló
sörényedben fürdettem arcomat
gondolsz-e még vagy csak a holnapi
holnaputáni robot jár eszedben amitől lecsupaszított
erdőkké soványodsz míg el nem fogysz el nem hamvadsz
egészen
az alkonyatokban de én a ködök krematórium-
füstjében is érezni fogom tested illatát
s *akkor is ott is* a te nevedet mondogatom majd
mikor egy tiszt unott kézmozdulattal
eldönti merre vezet tovább az utam jobbra vagy balra**

TIMÁR GYÖRGY

MI MARAD MEG?

Mert el kell eresztetni egyszer
ágát a világnak,
mert gyümölcs, csillag, ember
egyszer mind hullni fárad,
mivel az idő bennem is súlyosul
(hisz ezért álltam össze külön-eggyé),
s mivel el nem feled e súly,
habár az ember elfeledné-----

mind aggodalmasabban kérdezem,
mi marad meg a régi éjszakákból,
szétbomolhat-e nyomtalan velem
a régi lélegzet, a kósza mámor,
járdán, tavaszi tócsán spiccelő
estéli zöldeszűstök,
nyári mezőszag, ha az őszelő
újborot ígér már s részeg rőzsefüstöt,

s őrzi-e majd a lázat valaki,
mi én voltam egy másik-álmu korban?
Eleven verssort, nem törli-e ki
a test elmúlta, aki voltam?
Milyen irányba vész ki e
parányi percből, s mennyi útra,
papír foszlékony emlékezete,
megmérő centrifúga?

Megmarad-e belőlem legalább
egy csibészes, hunyori ötlet,
ki ráncvető éveken át
meg tudtam maradni kölyöknek?
Öklözőnek, kit hatszor kiütöttek
s még hetedszerre is nevetve kel föl-----
Ennyi energia, ennyi többlet
életté nő-e kihunyt életemből?

A maiak, a hamuszeműek,
a sértődősek és beletörődők,
a maszületett türelmetlenek,
a jövő férfiak, a felnövő nők
kapnak-e tőlem annyi ihletet,
hogy felelhessenek, ha már az
ivadékaik öröksége lett
a faggatás, s övük a válasz?

Engem a pince faggatott, mikor
elhagytam: „Mit is fogsz csinálni?”
Mauthausen, Auschwitz hűlt hamvaiból
ezt kérdezték az ősök csigolyái,
s a félretaposott lukas cipők,
gyomrok, melyek mint szirénák korogtak,
s a gyomroknál is korgóbb agyvelők:
„Miértünk élsz-e holnap?”

S kiket ezerszám lőttek a folyóba!
S kiket megöltek, pedig ma is élnek!
De minden új gond s minden régi próba
csak gyújtózsínort adott a reménynek.
Remény! Van, kinek motyogott imádság,
ajándék, melyet meghoz majd karácsony.
Az én reményem? Nézd csak robbanását!
Nézd az én robbanásom!

Hangos vagyok? Hát aztán? Ez a dolgom.
(Bár nem ezért fizetnek.)
Igazam - ingyen! - a jövőbe hordom,
az élőlő igyekezetnek.
Ha nem a papír, elviszi egy ember
(és amíg viszi, új ereje támad)
egy nap, ha el kell eresztenem egyszer
ágát a világnak.

CSAK TRÉFA VOLT

Épp elhagytunk egy utcasarkot -
hűsítő csöndet szűrt az est -,
mikor a falról rámrikoltott
egy krétarajz: horogkereszt!
"Valami tacsó firkálhatta -
útitársam legyintve szólt -,
csupán két szögletes vonalka...
és biztosan csak tréfa volt."

Valóban! Hiszen semmiség az:
néhány vonás csak kis helyen.
De tréfa volna? Furcsa vigasz,
nem fogja fel az értelem.
E két vonalka nem is régen
egy fél világot birtokolt.
S ha van köztünk, ki feledékeny,
úgy vélné, az is tréfa volt.

Masírozott a had, csapódott
csizmája kövön, csontokon,
s a feldübörgő tankhadoszlop
átgázolt falun, várososon,
ledőlt a ház, jajdult az utca,
port okádott és füstgomolyt...
De eloszlott a füst azóta,
az is lehet: csak tréfa volt.

A jelvény ott ágált magasan
- két szögletes vonal csupán -,
alatta, féregjárt barakkban
pofon, rúgás, korbács után
testvérem végignyúlt a földön,
s kívánta inkább a pokolt,
s vágyálma lett "a régi börtön",
"a szép halál" ... Csak tréfa volt?

Aztán a gáz... kinyílt a fürdő,
gyilkosok álltak sorfalat,
gyerekbőrből a lámpaernyő,
a nyaklánc gyöngyei: fogak!
S egy héjahang a rádióban
az Übermenschről szónokolt...
Két vonalka... No hagyjuk, jól van,
lehet, hogy mindez tréfa volt.

A rettegés, a hazug vádak,
szögesdrót, villanó szurony,
a gép, mely otthonokra támadt,
a csókban lappangó iszony,
költő a sárban, könyv a máglyán
- s tőröd se volt, hogy megtorold!
Mauthausen, Auschwitz, tifuszjárvány,
Lidice... mind csak tréfa volt?!

Ne hidd, hogy elég, ha a falról
elfordítod tekinteted!
Ki most horogkeresztet rajzol,
nem mind éretlen kisgyerek.
A két vonal kinyúl utánad,
körülháló, négy ága fojt...
S a gödör gúnyvisszhangja támad:
"Csak tréfa volt, csak tréfa volt."

OSZTOJKÁN BÉLA

BÉKEVÁROS

Fölszálltak, madárrá változtak
a szögesdrótok. Zászlók hegyére
tűzött tavaszokkal vonult a május;
páncélos mellű asszonyok, szurony-
szívű férfiak sorakoztak, rettegve
bújtak egymásba miattuk az arany-
sisakos hegyek; suttozták egymás
közt halkán: miféle fürgeteg terelte
ezeket egybe, hajukba ki csomózott
papírszalagokból rémítő szivárványokat,
és ajkukra, kővé dermedt odvas fák
setét üregeibe, miféle hatalom vará-
zsolt lobogó parázsból kardot, nap-
sugárnál fényesebb dalokat; pusztu-
lását a magány fakasztotta dalnak.

RAY SMITH

OPRE ROMA!

Reánk ismersz? Vagyunk India juhai,
Ezer éve nyírtak törődött dühödöttek
Bele, s vagyunk kereskedő, ügynök, mives,
Történelem ráncosa mind, vagyunk.

Megtanultuk a vadon útjait, íme,
Tanultunk találni, kilőjük a célt.
Ha nem állok helyt magamért, ki majd, érettem?
Ha nem így, akkor hogy? s ha nem most, mikor.

Fivéreink a mennybe mentek
Dachau és Treblinka kéményein át.
Légsírba áshatták el magukat.
Csak mi vagyunk túlélők negyed rész.

Nyomorgó népünk becsületéért,
Bosszúul és tanúbizonyosságul.
Ha nem állok helyt magamért, ki majd, érettem?
Ha nem így, akkor hogy? s ha nem most, mikor.

Vagyunk Peshvar-fiak, vagyunk
Romanstan kemény fejű fiai.
Mind ott bennünk a szabad élet vágya,
Mit meg nem tör soha gádzsó erő.

Fivérek, el e gyűlölet-világtól.
Kapaszkodjunk együtt a jövőbe, fel!
Ott majd emberek leszünk emberek közt.
Ha nem állok helyt magamért, ki majd, érettem?
Ha nem így, akkor hogy? s ha nem most – akkor?

(Tandori Dezső fordítása)

Megismersz minket, India gyapjasait?
Évezrede nyírnak birkamód a feldühödöttek.
Történelem szabdalta képpel mégis odaállunk ajtaid elé,
kézműveseink portékáit kínálva.
Megjártunk minden erdei utat,
Gyűjteni tanultunk, ismerjük a célt.

Ki kell állnod ügyeidért! Ki más tenné meg érted?
Ha nem így, ahogy én: mások és másként se!

Testvéreink az égbe szálltak:
Dachau s Treblinka füstjeiként,
A krematóriumból égi hant alá.
Csak egynegyedünk menekült e sorstól,
Hogy tanúskodjunk élő vádiratként,
Az elpusztítottak becsületét védve.

Ki kell állnod ügyeidért! Ki más tenné meg érted?
Ha nem így, ahogy én: mások és másként se!

Bennünk, Peshavar gyermekeiben,
Romanestan konok fiaiban,
Mind ott kering a szabadság vére,
Mit kiontani mindig képtelen a gádzsó, mert erőtlen.
Fel, Testvérek! Hagyjuk el a gyűlölet világát!
Vonuljunk együtt emberibb jövőbe!

Ki kell állnod ügyeidért! Nincs más, ki megtenné érted!
Ha nem most, amikor – tán még nem későn – megérted.

(Dániel Ede fordítása)